

laverit. At abscondit certè; non propriè dicitur abscondisse. Nec enim abscondit propriè, qui ideò filium suum misit, ut evangelium illis, sicut et ceteris omnibus Judæis, revelaret: sed abscondisse dicitur, quia nolentibus recipere retraxit, quia noluit vi intrudere, quia noluit indignis dare, ut Chrysost. et Theophylact. docent. Denique ita illis pater Evangelium abscondit, sicut eos filius excecavit, Joan. 9, 39: *In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; et qui vident, cæci fiant.*

VERS. 26. — *ITA, PATER;* *vai, ó pater, ite, pater;* quod Hieron. hoc sensu interpretatur, quasi Christus dicere voluerit: Macte, pater, perge ita facere, quemadmodum cœpisti. Alii, *ita, pater,* factum est, quia sic placitum fuit ante te, quasi non alia ejus rei, quam Dei voluntas, quæ eos reproberat, causa reddatur, ut, qui nullam, præter Dei voluntatem, reprobationis causam esse volunt. In quo errore omnes nostri temporis hæretici pertinacissimè versantur. Sed quomodò et quam ob causam Deus illis absconderit, versu superiore exposuimus. Ego igitur sic interpretor: *Ita, pater, supple, confiteor,* ex superiore oratione, quasi dicat, etiam atque etiam, pater, gratias tibi ago, quod sic facere volueris, ut cum sapiens Evangelium recipere notuerint, parvulis non sis designatus revelare. Solet enim Christus hæc phrasi, quod ante dixerat, repetere, et magis ac magis confirmare, sicut cum Latini dicunt, etiam atque etiam; aut enim verò, ut Lucæ 12, 5: *Ostendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timeat.*

QUONIAM SIC FEIT PLACITUM ANTE TE. Hebraismus, quia ita tibi visum est.

VERS. 27. — *OMNIA MIHI TRADITA SUNT.* Quà ratione hæc cum superioribus hæreant, facile non apparet. Plerique veteres interpretes putant ideò hæc dixisse Christum, ne paulò ante tanquam minor gratias patri egisse videretur, ut Hilarius, Athanasius in orat. de Æternâ substantiâ Filii et Spiritûs sancti cum Deo, contra Sabellii gregales, Chrysost., Euthym. et Theophylactus hoc loco. Potius credo ideò dixisse, ut rationem redderet eorum, quæ vers. 28, 29, 50, dicturus erat, *venite ad me.* Itaque non sunt cum precedentibus; sed cum sequentibus copulanda.

OMNIA. Hieronymus, et Beda *omnia* interpretantur omnes homines, qui veniunt ad patrem, ut Joan. 6, 39: *Hæc est voluntas ejus qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo;* et c. 18, 9: *Quos dedisti mihi, non perdidisti ex eis quemquam.* Hilarius verò et Euthym. illa, quæ sola nota sunt patri, quæque ad naturam divinam pertinent, ut Joan. 16, 15: *Omnia, quæcumque habet Pater, mea sunt, propterea dixi, quæ de me accipiet.* Irenæus verò, lib. 4, c. 37, et Tertul. in 4 lib. contra Marc., omnia, quæ per ipsum

VERS. 25. — *RESPONDENS,* sermonem suum prosequens, phrasi Hebraicâ, CONFITEOR, gratias ago. Respondere is dicitur, qui non solum ad interrogata sermonem suum convertit, sed etiam qui institutum sermonem continuat, aut in ea verba erumpit, quæ

facta sunt, interpretantur. Auctor Imperfecti omnia regna cœlestium, terrestrium, et infernorum. Chrysostomus, omnis potestas miracula faciendi. Quæ omnia vera quidem sunt, sed non videntur ad hunc locum aptè hæere. Itaque malim per *omnia* omnem potestatem gubernandi, servandique homines intelligere, ut infra, c. 28, 18: *Data est mihi omnis potestas in celo, et in terrâ.* Invitat enim homines, ut ad se veniant, quia potestatem habet servare eos, *venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam eos.* Potest. queri quâ ratione loquatur Christus, ut Deus ne an homo? Theophylactus, et, ut videtur, etiam Hilarius, et Euthym., ut Deum loqui putant; sed tantum significare se unâ cum naturâ divinâ omnia à patre accepisse; quemadmodum si pulchri patris pariter pulcher dicat filius se omnem pulchritudinem à patre suo habuisse; nec enim propterea minorem se illo esse significabit. Itaque nihil Ariani ex hoc loco contra Christi divinitatem argumentari possunt. Fuisse enim solitos objicere Cyrillus, lib. 10 Thesaur., c. 10, auctor est. Auctor verò Imperfecti, ut hominem loqui dicit, quod cum superiore nostrâ interpretatione magis conveniat: nam, ut homo, hominum caput est. Quanquam verba illa apud auctorem Operis Imperfecti adjecta ab aliquo fuisse suspicor, ut ejus errorem emendaret. Sæpe enim animadverti omnes ferè locos, ubi auctor ille de Christi divinitate agit, simili ratione esse vitiatos.

ET NEMO NOVIT FILIUM, NISI PATER. Chrysost. valdè probo sententiam, qui *αὐτὸς ἑαυτοῦ* ex membro sequenti intelligendum putat, *aut, qui voluerit patri revelare,* ut c. 16, 17: *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi; sed Pater meus, qui in celis est,* et Joan. 6, 44: *Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum.* Alioquin hæc verba frustra addita esse viderentur. Nunc autem ideò addita esse apparet, ne quis miretur, si scribæ et Pharisei Evangelio non credant; non enim possant filium cognoscere, nisi pater, qui solus eum novit, revelaverit; nec ad eum venire, nisi Pater eos traxerit. Trahit autem volentes, non trahit, qui nolunt. Quod autem dicit neminem filium nôsse, nisi patrem; et patrem neminem, nisi filium; non de naturâ solum divitiâ, sed etiam de Patris consiliis, et filii officiis intelligendum esse videtur. Nemo enim novit Patris consilia, quâ ratione velit homines servare, nisi filius; et nemo novit filii officium, cujus causâ in hunc mundum venit, nisi pater. Hic enim sensus ad id, quod agitur, magis est accommodatus, *venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.*

VERS. 28. — *QUI LABORATIS;* *ó τρωχούτες,* qui lassii, qui fatigati estis. Quare? peccatis degravati, ut Chrysost., Hieronym., August., serm. 11 de Verbis Domini secundum Matth. et Euthym. interpretantur.

private cogitationi respondent. PARVULIS, humilibus. VERS. 27. — *NEMO, NOVIT FILIUM, NISI PATER.* Non excluditur Spiritus sanctus, sed excluditur tantum quicquid est naturâ diversum. Hæc dicit rationem reddens eorum quæ mox dicturus est.

Lassati, inquit ille, sumus in viâ iniquitatis, Sap. 5, 7; et: *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me,* Ps. 57, 5. Alii ad grave legis jugum putant alludere, in quibus Hilarius est, et Theophylactus, quasi jugo legis Evangelicium jugum opponatur. *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.* Quod mihi non displicet, modò peccata non excludantur, quæ lex aggravabat potius quam allevabat. Eò enim videtur inprimis spectasse Christus.

VERS. 29. — *TOLLITE JUGUM MEUM,* Evangelium, Hilari. et Beda.

ET DISCITE A ME, QUI MITIS SUM, ET HUMILIS CORDE. Omnes ferè auctores ita interpretati sunt, ut sensus sit, discite meo exemplo mites, et humiles esse, ut Chrysost., hom. 59, et Augustinus, serm. 10, de Verbis Domini secundum Matth., cujus illa est à concionatoribus decæata sententia: *Discite à me non miracula facere, non omnia visibilia, et invisibilia creare, sed quoniam mitis sum et humilis corde.* Vera omnino sententia; non propria tamen interpretatio. Vult enim probare Christus jugum suum suave esse, et onus suum leve. Itaque verus mihi videtur esse sensus, quem auctor Imperfecti animadverit, *discite à me,* id est, sublato jugo meo experimini me mitem esse, et humilem corde. Invitat enim, ut ad se veniant, quod non tyrannus, sed benignus, et mansuetus Dominus sit; nec vult sibi credere, sed sublato jugo experiri.

VERS. 30. — *JUGUM ENIM MEUM SUAVE EST.* *Ἐπειρὸς* lenè, vocat jugum epitheto moribus suis accommodato; *ἁπλοῦς* enim, bonus, probus, benignus, suavis, non tam ad res quam ad personas, et mores pertinet; quasi dicat: Jugum meum non est jugum hominis crudelis, quale solent hujus mundi reges suis populis imponere, sed benigni, suavis, et elementis Patris. Excitat in Commentariis hujus loci questionem Hieronymus, quo modo Evangelium jugum suave, et onus leve esse dicat, cum multò gravius quam legale

VERS. 50. — *JUGUM ENIM MEUM SUAVE EST, ET ONUS MEUM LEVE,* quod unctio gratiæ sublevari, et

CAPUT XII.

1. In illo tempore, abiit Jesus per sata sabbato: discipuli autem ejus esurientes cœperunt vellere spicas, et manducare.

2. Pharisei autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis.

5. At ille dixit: Non legis quid fecerit David, quando esurii, et qui cum eo erant:

4. Quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis medit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?

5. Ant non legis in lege, quia sabbatis sacerdotibus in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt? 6. Dico autem vobis, quia templo major est hic.

7. Si autem secretis quid est: Misericordiam volo, et non sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes.

8. Dominus enim est Filius hominis etiam sabbati.

esse videatur. In lege homicidium, in Evangelio verbum *raca*; in lege adulterium, in Evangelio mulieris ad concupiscendum aspectus hominem damnat, c. 5, 22, 28. Respondet quatuor de causis dici levius. Prima est, quòd in Evangelio non sint, nisi necessaria ad salutem præcepta, quæ natura ipsa docet, quæque uno verbo continentur; *omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis,* c. 7, 12, ut hoc loco docet Hilarius. In lege autem Mosis infulsa erat præceptorum multitudo, quæ non ideò data fuerant, quòd ad salutem naturâ suâ essent necessaria, sed ut severiore disciplinâ rudem populum exercebant. Quò spectavit Petrus, Act. 15, 10: *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervicibus discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus.* Secunda, quòd sublata supplicia illa gravissima, quæ lex comminabantur, Exod. 21, 24: *Dentem pro dente, oculum pro oculo. Lex enim iram operabatur,* Rom. 4, 15; spiritus legis spiritus erat timoris et servitutis, Rom. 8, 15: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei.* Spiritus Evangelii spiritaliter est charitatis, benignitatis et mansuetudinis. Itaque volentes aliquando discipulos ignem de celo devocare, ut Samaritanos, qui Christum recipere noluerant, absumeret, inquit, *cujus spiritus estis,* Luc. 9, 55. Tertia, quia in lege omnia vi fiebant, quæ res levissimas gravissimas reddidit, in Evangelio omnia charitate et voluntate fiunt, et nihil grave ac difficile volenti. *Hæc,* inquit Joannes, *est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus, et mandata ejus gratia non sunt, quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mundum,* 1 Joan. 5, 3, 4, quam rationem Hieronymus reddit. Quarta, quia lex onerabat, non juvabat; in Evangelio autem una cum onere spiritus datur, qui adjuvat infirmitatem nostram, ut August. respondet, serm. 9 de Verbis Domini secundum Mattheum.

amore ipso sustinetur. Sed mitis et humilis corde si esse debet, qui ad Christum vult pertinere.

CHAPITRE XII.

1. En ce temps-là Jésus passait le long des blés un jour de sabbat; et ses disciples ayant fait se miren à arracher les épis et à en manger.

2. Or les pharisiens voyant cela lui dirent: Voilà que vos disciples font ce qu'il n'est point permis de faire aux jours du sabbat.

5. Mais il leur dit: N'avez-vous point lu ce que fit David lorsque lui et ceux qui l'accompagnaient furent pressés par la faim;

4. Comment il entra dans la maison de Dieu, et mangea des pains de proposition, qu'il n'était permis de manger, ni à lui, ni à ceux qui étaient avec lui, mais aux prêtres seuls?

5. Or n'avez-vous point lu dans la loi que les prêtres, aux jours du sabbat, violent le sabbat dans le temple, et néanmoins ne sont pas coupables?

6. Or je vous déclare que celui qui est ici est plus grand que le temple.

7. Si vous savez bien ce que veut dire: Je veux la miséricorde et non le sacrifice, vous n'auriez jamais condamné les innocents.

8. Car le Fils de l'homme est maître du sabbat même.

9. Et cum inde transisset, venit in synagogam eorum.

10. Et ecce homo manum habens aridam, et interrogabant eum dicentes : Si licet sabbatis curare ? ut accusarent eum.

11. Ipse autem dixit illis : Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, et si ceciderit hæc sabbatis in foveam, comme tenebit et levabit eam ?

12. Quamto magis melior est homo ove ? Itaque licet sabbatis beneficare.

13. Tunc ait homini : Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est sanitati sicut altera.

14. Exeuntes autem Pharisei, consilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.

15. Jesus autem sciens, recessit inde : et secuti sunt eum multi, et curavit eos omnes :

16. Et præcepit eis ne manifestum eum facerent :

17. Ut admiraretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem :

18. Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, et iudicium gentibus nuntiabit.

19. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus.

20. Arundinem quassatam non confringet, et limum fumigans non exstinguet, donec eiciat ad victoriam iudicium.

21. Et in nomine ejus gentes sperabunt.

22. Tunc oblatum est ei demonium habens cæcus et mutus, et curavit eum, ita ut loqueretur et videret.

23. Et stupescunt omnes turæ, et dicebant : Numquid hic est filius David ?

24. Pharisei autem, audientes, dixerunt : Ille non eiecit demones nisi in Beelzebub principe demoniorum.

25. Jesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis : Omne regnum divisum contra se, desolabitur : et omnis civitas vel domus divisa contra se, non stabit.

26. Et si Satanæ Satanam eiecit, adversus se divisus est : quomodo ergo stabit regnum ejus ?

27. Et si ego in Beelzebub eicio demones, filii vestri in quo eiciunt ? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

28. Si autem ego in Spiritu Dei eicio demones, igitur perveni in vos regnum Dei.

29. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem ? et tunc domum illius diripiet.

30. Qui non est mecum contra me est : et qui non congregat mecum, spargit.

31. Ideo dico vobis : Omne peccatum et blasphemia remittitur hominibus, Spiritus autem blasphemiam non remittitur.

32. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei : qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.

9. Et étant parti de là il vint dans leur synagogue.

10. Et il se trouva là un homme qui avait une main desséchée. Sur quoi ils demandèrent à Jésus, pour l'accuser, s'il était permis de guérir aux jours du sabbat.

11. Il leur dit : Qui est celui d'entre vous qui, ayant une brebis qui vient à tomber dans une fosse le jour du sabbat, ne la prend et ne l'en retire.

12. Or combien un homme n'est-il pas plus excellent qu'une brebis ! Il est donc permis de faire du bien les jours du sabbat.

13. Alors il dit à cet homme : Étendez votre main. Il l'étendit, et elle devint saine comme l'autre.

14. Les Pharisiens étant sortis tirent conseil ensemble contre lui sur les moyens de le perdre.

15. Or Jésus, le sachant, se retira de ce lieu-là. Et une multitude de peuple l'ayant suivi, il les guérit tous.

16. Et il leur commanda de ne le point découvrir.

17. Afin que cette parole du prophète Isaïe fût accomplie :

18. Voici mon serviteur que j'ai choisi, mon bien-aimé en qui j'ai mis toute mon affection ; je ferai reposer sur lui mon esprit, et il annoncera la justice aux nations.

19. Il ne disputera point, il ne criera point, et personne n'entendra sa voix dans les places publiques.

20. Il ne brisera point le roseau cassé, et n'éteindra point la mèche qui fume encore jusqu'à ce qu'il fasse triompher la justice.

21. Et les nations espéreront en son nom.

22. Alors on lui présenta un possédé aveugle et muet ; et il le guérit, en sorte qu'il commença de parler et de voir.

23. Tout le peuple en fut dans l'étonnement, et ils disaient : N'est-ce pas là le fils de David ?

24. Mais les Pharisiens entendant cela, dirent : Cet homme ne chasse les démons que par Beelzebub, prince des démons.

25. Mais Jésus, connaissant leurs pensées, leur dit : Tout royaume divisé contre lui-même sera détruit, et toute ville ou maison qui est divisée contre elle-même ne pourra subsister.

26. Et si Satan chasse Satan, il est divisé contre lui-même : comment donc son royaume subsistera-t-il ?

27. Et si c'est par Beelzebub que je chasse les démons, par qui vos enfants les chassent-ils ? C'est pour quoi ils seront eux-mêmes vos juges.

28. Mais si je chasse les démons par l'esprit de Dieu, le royaume de Dieu est donc venu à vous.

29. Comment quelqu'un peut-il entrer dans la maison du fort pour lui enlever ses meubles, si auparavant il ne le lie pour pouvoir ensuite piller sa maison ?

30. Celui qui n'est point avec moi est contre moi, et celui qui n'assemble point avec moi dissipe.

31. C'est pourquoi je vous déclare que tout péché et tout blasphème seront remis aux hommes ; mais le blasphème contre le saint Esprit ne leur sera point remis.

32. Et quiconque aura parlé contre le Fils de l'homme, il lui sera remis ; mais si quelqu'un parle contre le Saint-Esprit, il ne lui sera remis ni en ce siècle ni en l'autre.

33. Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum aut facite arborem malam, et fructum ejus malum : siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

34. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali ; ex abundantia enim cordis vos loquitur.

35. Bonus homo de bono thesauro profert bona : et malus homo de malo thesauro profert mala.

36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.

37. Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

38. Tunc responderunt ei quidam de scribis et Phariseis, dicentes : Magister, volumus à te signum videre.

39. Qui respondens, ait illis : Generatio mala et adultera signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophete.

40. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus : sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus.

41. Viri Ninivite surgent in iudicio cum generatione istâ, et condemnabunt eam, quia penitentiam egerunt in prædicatione Jonæ : et ecce plus quam Jonas hic.

42. Regina austri surget in iudicio cum generatione istâ, et condemnabit eam, quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quam Salomon hic.

43. Quis autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quaerens requiem, et non invenit.

44. Tunc dicit : Revertar in domum meam unde exivi. Et veniens, invenit eam vacantem, scopulis mundatam, et ornatum.

45. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi : et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit et generatio huic pessime.

46. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus et fratres stabant foris, quaerentes loqui ei.

47. Dixit autem ei quidam : Ecce mater tua et fratres tui foris stant, quaerentes te.

48. At ipse respondens dicenti sibi, ait : Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei ?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit : Ecce mater mea et fratres mei.

50. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — ABIT JESUS PER SABA SABBATO. Nihil esset hoc loco difficultatis, si solum Matthæus hanc narrasset historiam. Nunc autem, quia Lucas, c. 6, 1, eandem recensens dicit id in sabbato *deuteropentecostæ* secundoprimo accidisse ; intelligi hic locus non potest, nisi ille Lucas intelligatur ; quem non video satis apud interpretes explicatum. Ponam, ut soleo in re-

33. Ou dites que l'arbre est bon, et que le fruit en est bon ; ou dites que, l'arbre étant mauvais, le fruit aussi en est mauvais : car c'est par le fruit que l'on connaît l'arbre.

34. Race de vipères, comment pourriez-vous dire de bonnes choses, étant méchants vous-mêmes ? Car la bouche parle de l'abondance du cœur.

35. L'homme bon tire de bonnes choses d'un bon trésor, et l'homme méchant en tire de mauvaises d'un mauvais trésor.

36. Or je vous déclare qu'un jour du jugement les hommes rendront compte de toute parole oiseuse qu'ils auront dite.

37. Car vous serez justifié par vos paroles, et vous serez condamné par vos paroles.

38. Alors quelques-uns des scribes et des Pharisiens lui dirent : Maître, nous voudrions bien que vous nous fîsiez voir quelque prodige.

39. Mais il leur répondit : Cette race méchante et adulée demande un prodige, et on ne lui en donnera point d'autre que celui du prophète Jonas ;

40. Car, comme Jonas fut trois jours et trois nuits dans le ventre d'un grand poisson, ainsi le Fils de l'homme sera trois jours et trois nuits dans le sein de la terre.

41. Les Ninivites s'éleveront au jour du jugement contre cette race, et la condamneront, parce qu'ils ont fait pénitence, à la prédication de Jonas ; et il y a ici plus que Jonas.

42. La reine du midi s'éleva au jour du jugement contre cette race, et la condamnera, parce qu'elle est venue des extrémités de la terre pour entendre la sagesse de Salomon, et il y a ici plus que Salomon.

43. Lorsque l'esprit impur est sorti d'un homme, il va par des lieux arides cherchant du repos ; et il n'en trouve point.

44. Alors il dit : Je retournerai dans ma maison d'où je suis sorti. Et revenant il la trouve vide, nettoyée et parée.

45. Alors il va prendre avec lui sept autres esprits plus méchants que lui, et entrant ils y établissent leur demeure ; et le dernier état de cet homme devient pire que le premier. C'est ce qui arrivera à cette race criminelle.

46. Lorsqu'il parlait encore au peuple, sa mère et ses frères, qui étaient dehors, demandèrent à lui parler.

47. Et quelqu'un lui dit : Voilà votre mère et vos frères dehors, qui vous demandent.

48. Mais Jésus s'adressant à celui qui lui parlait, lui dit : Qui est ma mère, et qui sont mes frères ?

49. Et étendant la main vers ses disciples : Voici, dit-il, ma mère et mes frères.

50. Car quiconque fait la volonté de mon Père qui est dans les cieux, celui-là est mon frère, ma sœur et ma mère.

bus difficilioribus, aliorum primam opinionem ; deinde meam adjungam. Multi putant sabbatum *deuteropentecostæ*, secundoprimum appellari solum fuisse octavam diem eorum festorum, que per octo dies continas agebantur, quale erat festum azyrnorum, et tabernaculorum. Octavus enim dies eodem ritu, ceremoniâque, quo primus celebrabatur, Levit. 23, 56, 59, et Numer.

29, 33, secundo vero primum appellatum, quod, cum primo celebrata par esset, secundus tamen ab eo esset loco. Illud ergo, de quo Matthæus hic, et Lucas illic agit, fuisse diem octavum azymorum; sic Epiphanius, hæres. 51, et plerique recentiores. Alii primum diem azymorum ita vocatum, quod secundus esset à Paschâ, ut Euthymius et Isidorus apud D. Thomam. Alii fuisse sabbatum, quod proximè sequeretur festum aliquod, quod in feriâ sextam incidisset, ut Theophylact. et Chrysost., hom. 40. Alii secundum aliquod, id est, minus festum, quale neomeniæ. Alii geminum sabbatum, sabbatum ordinarium, quod septimo quoque die recurrit, et festum aliquod, quod in idem sabbatum incidisset, omne enim festum sabbatum vocabatur. Mihi quædam videntur certa esse principia, ex quibus ejus loci explicatio necessario colligenda sit. Primum est, Lucam, cum sabbatum illud vocavit secundoprimum, non aliquid è pluribus, quæ secundoprimum dicerentur: sed unum certum sabbatum significare voluisse, quod solum ex omnibus secundoprimum appellaretur. Vohit enim Lucas diem certum describere, ut melius occasio calumniæ phariseorum intelligeretur. Ex quo omnes ille interpretationes refelluntur, quæ unum è multis fuisse volunt; ut Euthymii, Isidori, Chrysostomi et Theophylacti. Secundum est, fuisse illud sabbatum eo tempore quo segetes mature erant, sed teneræ et necdum messe; alioqui discipuli non vellissent et confricissent spicas. Ex quo refellitur Epiphani sententia, et eorum omnium, qui sabbatum secundoprimum diem aliquam azymorum interpretantur, nec enim die decimoquinto, aut vigesimo martii spicæ mature esse poterunt. Quod enim quidam adnotant in Palestinâ eo tempore propter vehementem calorem segetes solitas maturescere, fictum esse arbitror. Nam nec illi probare possunt; et nos possumus Scripturâ, experientiaque refutare. Joannes enim testatur tempore passionis Christi frigus fuisse, et se homines ad ignem calefuisse; et festum primitivorum celebrabatur quinquagesimo die post Paschâ; celebratur autem simul atque prima fax in messem mittebatur, Deut. 16, 9, non ergo poterant in festo azymorum, id est, quinquaginta diebus segetes esse mature. Experientia verò docet non solum in Palestinâ, sed neque in multo calidioribus Africæ regionibus segetes tam citò maturescere. Ex quo etiam sequitur non potuisse sabbatum illud esse in festo, ut alii putant, tabernaculorum, quod mense septimo celebrabatur, Levit. 23, 34, quia jam segetes collectæ erant. Tertium est, quod ex Hebræorum accipimus traditione, ut c. 26, dicturi sumus, post exilium Babylonicum nunquam Judæos unum festum postriedi alterius celebrasse, ne populi duos continuos dies quiescere cogeretur. Unde eorum refutatur opinio, qui sabbatum secundoprimum vocari putant, quod festum aliquod proximè sequeretur. Sequitur ergo sabbatum secundoprimum non potuisse esse, nisi festum Pentecostes, aut; quod idem erat, primitivorum, quia non nisi unum erat, quale diximus D. Lucam proprio nomine designare voluisse;

et in illud tempus incurabat, quo et segetes mature erant, et nondum messe, et ad id ipsum significandum celebrabatur. Reliquum est querere, cur secundoprimum appelletur. Nihil competunt habere; quorundam tamen conjectura probabilissima mihi videtur, ideò ita vocari, quod, cum tria essent præter sabbatum prima, id est, præcipua festa, azymorum, primitivorum, et tabernaculorum (omnia quippe alia, ut neomeniæ, multò erant minorâ), inter illa festum primitivorum, et loco, et celebratate secundum esset à primo. Obijciunt quidam in omnibus festis excepto sabbato licuisse cibos parare, Exod. 12, 16. Itaque non potuisse phariseos accusare discipulos, quod spicas confricarent. Respondeo non accusasse, propterea quod parabant cibos, sed propterea quod spicas colligebant, quasi quod modo meterent, quod in nullo festo die facere licebat. Deinde potuisse illos immerito, ut solebant, discipulos accusare. Et quidem Irenæus lib. 4, c. 20, scribit non fuisse prohibitum in sabbato, et festis spicas vellere, sed metere. Sed responsio Christi ostendit fecisse discipulos, quod alioqui in eo festo facere non licuisset, nisi necessitas esset, ut Davidem; et Domini presentia, qui templo major erat, ut sacerdotes, excusasset. Potest etiam objici Græcè numerum esse plurium *ἐν τοῖς σάββατοις*, in sabbatis, quod occasionem nonnullis præbuit, ut existimarent non unum tantum festum, sed duo, aut plura significari; quæ aut eodem die, aut unum postriedi alterius celebrarentur. Facilis responsio plurimum numerum pro singulari Hebræorum more positum esse, quod non multa sabbata, sed unum è multis sabbatis significatur, ut vers. 5 et 10.

VERS. 2. — PHARISEI AUTEM VIDENTES DIXERUNT EI. Lucas, c. 6, 2, scribit phariseos non Christo, sed discipulis dixisse, cur facerent, quod illis in sabbato facere non liceret. Responderi potest, aut utriusque, primam discipulis, deinde Christo dixisse; aut Christo tantum, qui respondit. Sed Lucam ideò dicere discipulis dixisse, quia quod magistro dixerunt, non solum de discipulis, sed etiam discipulis ipsis dixisse videbantur. Adnotavit in hunc locum D. Thomas non accusasse phariseos discipulos, quod ex agro alieno spicas colligerent; quia id lege permissum erat. Deut. 23, 25: *Si intraveris segetem amici tui, franges spicas, et manu contres; falce autem non metes.*

VERS. 5. — NON LEGISTIS. Objicit opinio sententiæ legis inflatis legis ignorantiam, ut Euthymius adnotavit.

ET QUI CUM EO ERANT. 1 Regum, c. 21, 4, dicitur solum fuisse David; itaque non videntur hæc verba cum historia, ad quam alludunt, convenire. Respondenti quidam fuisse quidem solum, cum in sacerdotis domum ingressus est, sed aliquos habuisse comites qui illum alio loco operirentur, sicut ipse sacerdoti dixit: *Nam et pueris meis condixi in illam, et illam locum, vers. 2.* Alii habuisse etiam tum comites secum sed sacerdotem, ut ait eo loco Lyrannus, rogasse cur solus esset non quod solus esset, sed quod cum multis militibus cinctus esse solet, paucos tunc haberet; sicut

regem dicimus ire solum, cum eum pauci sequuntur. Utramque opinionem alii refutant, propterea quod Scriptura disertè dicat illum fuisse solum; et posteaquam inde discessit, solum etiam ad regem Achis adiisse. Illum verò, cum dixit *se pueris suis in illam et illam locum condixisse*, officioso usum fuisse mendaciam, ut fugam dissimularet; Christum autem hoc loco non ex veritate et opinione suâ, sed ex verbis Davidis locutione esse. Horum ego opinionem etiam refello, quod non solum Davidem, sed Christum penè ipsum mendaciam arguere videntur; et quod Christus apud Marcum, c. 2, 26, et Lucam, c. 6, 4, dicat Davidem ex panibus propositionis comedis, et dedisse iis qui cum ipso erant; quod non video quo modo, si nemo cum illo erat, interpretari possint. Eorum ergo probò sententiam, qui existimant neminem cum eo fuisse, cum panes accepit, sed aliquos alio loco socios habuisse, quibus ex panibus dederit.

VERS. 4. — QUOMODO INTRAVIT IN DOMUM DEI. Nondum fuisse templum nemo nescit; nec ibi arcam fuisse legimus, quæ toto illo tempore in Silo fuisse dicitur, 1 Reg. 1, 24, et 5, 21, et 4, 5, quæ domus Dei appellabatur; sed est vero simile, aut potius necessarium fuisse ibi tabernaculum, ubi panes propositionis de more ponebantur; erat enim Nobe, ubi erat Achimelech, qui Davidi panes dedit, civitas sacerdotum, 1 Reg. 22, 9. Quod autem Marcus, c. 2, 26, dicat sub Abiathar sacerdote id contigisse, alia est quæstio, quæ commoditùs illic quam hic disputabitur.

ET PANES PROPOSITIONIS COMEDIT. Hebræi panes propositionis duobus modis vocant *לֶחֶם הַצִּבּוֹת* panem, ut ita dicam, *facierum*, quia in tabernaculo, ubi Dominus habitabat, seni ex unâ, et seni ex alterâ parte, quasi ante duas ejus facies, proponebantur (Hebræi enim duas facies in homine, sicut nos duas genas, faciunt), et *לֶחֶם הַדִּבְרָה*, panem ordinationis aut dispositionis, quia certo, ut dixi, ordine, certoque tempore disponebantur. Animadverti autem hoc secundo modo, non nisi in libris Paral. et Esdræ vocari, qui post exilium Babylonicum scripti sunt, 1 Par. 9, 32, et 25, 29, et 2 Esdræ 10, 53. Septuaginta interpretes tribus modis verterunt. Aliquando *ἀπὸ τοῦ ἑσθίου*, quasi dicas panes faciales, ut Exodi 25, 30. Aliquando *ἀπὸ τοῦ προσέβου*, ut 2 Esdræ 10, 53, id est, panes faciei. Ferè semper *ἀπὸ τοῦ τῆς ἀπόθεως*, panes propositionis, ut Exodi 53, 15, et 40, 21, et 1 Reg. 21, 6, et 5 Reg. 7, 48, et 1 Par. 9, 32, et 25, 29, et 2 Paral. 4, 19. Latinus interpres semper panes propositionis appellat.

VERS. 5. — AUT NON LEGISTIS IN LEGE, Levit. 24, 8, et Num. 28, 9.

QUIA SABBATIS, per singula sabbata. SACERDOTES IN TEMPO. Omnia, ut Chrysost. et Euthym.

VERS. 4. — INTRAVIT IN DOMUM DEI. Panes præbente sacerdote accepit, oblatos postea comedit extra domum Dei. PANES PROPOSITIONIS, seu propositos aut expositos. Panes quorum hoc in loco fit mentio, erant in domo summi sacerdotis.

VERS. 5. — SABBATIS SACERDOTES IN TEMPO SABBATUM VIOLANT, ET SINE CRIMINE SUNT. Non cessant ab opere quod facere non liceret, nisi id præceptum esset,

thym. observaverunt, emphasis habent. Paucis enim verbis expressit omnia, quæ ad exempli exaggerationem pertinebant: Legem præcipientem, personas sacerdotum, qui maximè debebant sabbatum colere; locum, in templo, ubi maximè coli oportebat; tempus, in sabbatis quæ maximè observationem requirebant; rem, sabbatum violant, quod plus est, quàm si dixisset: Non observant. Violasse autem sacerdotes sabbatum dicit, non quod verè violarent, sed quod ea facerent, quæ nisi Dei cultus excusaret, peccata non licuisset: nempe victimas mactabant, felles detrahebant, intestina lavabant, ligna findebant, ignem accendebant; pueros circumcidebant, ut Hieronym., Chrysost. et Euthym. exponunt. Confirmatur ex hoc loco nostrorum theologorum de festorum celebratione sententia, non violari festum, cum ea in festo fiant, quæ ad ejus celebrationem pertinent, et alio tempore fieri possunt, ut cum pulsantur campanæ, feruntur cruces, mundatur aliquando templum, et si quid ejus est modi. Multò vero minus, cum ea fiunt, quæ ad salutem animarum necessaria sunt; id de hoc enim propriè hoc loco agebatur. Hoc est quod maxime Apostolos excusabat, quod in predicando et faciendis miraculis adeò, ut ait Marcus, fuissent occupati, ut nec parare cibum, nec capere possent. Hoc est, *misericordiam volo, non sacrificium*. Hoc enim sensus Christus inducit, quasi dicat, melius esse ut Apostoli animas hominum quàm sabbatum servent.

VERS. 6. — TEMPO MAJOR EST HIC, &c., hoc loco. De quo autem loquatur, non consentiunt interpretes. Quidam ex hæreticis salutem hominum significari putant, quæ templo præponatur; minimè bono, ut mihi videtur, iudicio. Hieronymus locum in quo Christus erat. Cum enim Deus esset, ubicumque erat, templum erat, sed non dubito quin seipsum templum appellaverit, quia in ipso habitabat *omnis plenitudo Divinitatis corporaliter*, ad Colos. 2, 9, sicut vers. 41, de se ipso dicit: *Eccè plusquam Jonas hic*, et vers. 42: *Eccè plusquam Salomon hic*, et infra, vers. 8: *Dominus est filius hominis etiam sabbati*. Atque ita Euthymius et Theophylactus interpretantur.

VERS. 7. — SI AUTEM SCRIBES, QUID EST. Quorsum hoc prophætæ testimonium Christus inducat, vers. 5 exposuimus, ipsum verò testimonium, c. 9, 15.

VERS. 8. — DOMINUS EST FILIUS HOMINIS ETIAM SABBATI. Probat se, et tempore esse majorem, et in sabbati observatione dispensare posse, quia *dominus est etiam sabbati* et unusquisque potest de re suâ, quod velit, facere. Marc. c. 2, 27, scribit dixisse: *Sabbatum propter hominem factum est; non homo propter sabbatum*. Utrumque ergo dixit, et quod Mattheus narrat, ut probaret se tempore esse majorem, quia templum sabbato serviebat, ipse autem Dominus erat atque ad cultum Dei pertineret, eaque est compendiarîa quædam locutio.

VERS. 6 ET 7. — TEMPO MAJOR EST HIC. Qui est hoc in loco. MISERICORDIAM; charitatem erga proximos malum, quàm sola sacrificia.

VERS. 8. — DOMINUS ENIM EST FILIUS HOMINIS ETIAM SABBATI, qui sabbatum instituit, quique illud abrogare potest.

sabbati, et quod Marcus, ut probaret hominum salu-
tationem sabbati observantiam esse preferendam.

VERS. 9. — ET CUM TRANSSISSET INDE. Scribit Lu-
cas, c. 6, 6, id altero die sabbati contigisse. Quod ex
hoc etiam loco manifestum est. Venit enim in Syna-
gogam eorum; Synagoga verò die sabbati congrega-
batur. Et propterea interrogarunt eum an liceret in
sabbato curare, quia sabbatum erat, vers. 10, August.
lib. 2 de Cons. evang., c. 55, et Euthym.

IN SYNAGOGAM EORUM, qui precedente die sabbati
discipulos, quod spicas vellent, accusaverant. Non
enim minus quaerebat Christus occasionem ut in-
justè accusaretur, quam illi ut accusarent, ut ex eor-
um accusatione ansam caperet eos docendi atque ob-
jurgandi.

VERS. 10. — ET INTERROGABANT EUM. Marcus, c.
5, 4, et Lucas, c. 6, 9, dicunt Christum Phariseos
interrogasse. Augustinus, lib. 2 de Consens. Evang.,
c. 55, et Theophylactus hoc loco respondent Phari-
seos prius Christum, deinde Christum Phariseos in-
terrogasse. Sed facilius responso est Marcum et Lu-
cam non dicere Christum interrogasse Phariseos utrum
liceret in sabbato curare, sed utrum liceret bene fa-
cere, an malè. Itaque non eadem est questio, quam
Pharisei Christus, et quam Christo Pharisei propo-
suerunt; sed Pharisei prius interrogarunt Christum
num liceret in sabbato curare; Christus, ut eorum ma-
lignitatem coargueret, immutatà paululum questione
interrogavit Phariseos an liceret in sabbato benefa-
cere, an malè, ut verbis ipsis questionis eos pungeret
et pudefaceret.

VERS. 12. — QUANTO MAGIS MELIOR. Phrasis Lati-
nis inusitata, quamvis nonnulli auctores ecclesiastici
mille abhinc annis ita locuti sint. Graeci è utuntur,
ut supra, c. 6, 26, *ὅτι ἕστες μάλιστ' ἀγαπᾶτε αὐτὸν*, quod
noster interpres, retentià Graecæ phrasì, convertit:
Nonne vos magis plus estis illis? altero comparativo
redundante. Itaque suspicor hoc etiam loco pro *πῶτε*
ὄντι ἀγαπᾶτε nostrum interpretem legisse *πῶτε ὄντι*
μάλιστ' ἀγαπᾶτε.

ITAQUE LICET SABBATI BENEFACERE. Non concludit
licere curare, ut Pharisei interrogaverant, sed lice-
re benefacere, sicut ipse interrogaverat Phariseos,
apud Marc., c. 3, 4, et Luc., c. 6, 9. Habet etiam ma-
jorem efficacitatem generalis sententia, et verbum
ipsum beneficiendi, sub quo includitur etiam curare,
quia curare est benefacere.

VERS. 15. — JESUS AUTEM SCIENS, nemine indican-
te, sicut eorum videbat cogitationes infra, vers. 25,
et supra, c. 9, 4, et Luc. 5, 22, et 6, 8, et 9,
47, et 11, 17.

SECESSIT; ad mare, ut explicat Marcus, c. 3, 7, fu-
git, sicut Apostolos fugere docuerat, c. 10, 25. Fugit
autem non metu aut in potentia resistendi, sed quia

VERS. 9. — ET CUM INDE TRANSSISSET; tum fortè
Christus adhuc erat circa Judaeæ confinia, atque inde
in Galileam migraturus.

VERS. 16. — ET PRÆCEPTIS NE MANIFESTUM EUM
FACERENT ABIE RESISTITIONIS SUÆ TEMPUS, atque ut homi-
nium turbam declinaret.

nondum venerat hora ejus, ut in causis similibus
Joan. ait, c. 7, 50, et 8, 20, et 15, 1, et 16, 21. Resi-
stere autem, et si poterat, nolebat, quia cum fugā
cavere posset, non erat necessarium, et ne arundinem
quassatam confringeret, inf., vers. 20, et *curavit*
eos omnes, non omnes qui sequebantur, sed omnes
qui aegroti erant, et curari volebant. Tantum enim
significare voluit evangelista Christum non malignè
ac parcè, sed prolixè ac liberaliter in omnes qui fidem
habebant, et aegroti erant sine ullo discrimine per-
sonarum sanitatis beneficium contulisse.

VERS. 16. ET PRÆCEPTIS. Marc. 15, 12, dicit dae-
monis præcepisse ne se manifestarent, quia clama-
bant: *Tu es filius Dei*. Quia ergo daemonia in homini-
bus erant, Matthæus dixit hominibus eum præcepisse.
Cur autem præcepit, supra disputavimus, c. 9, 50.

VERS. 17. — UT ADMPLERETUR. Quorundam evange-
lista hoc Isaiæ, c. 42, 1, testimonium proponat, aut
quomodò impletum esse dicat, non satis apparet.
Sunt qui putent propterea proposuisse, quod Christus
prohibuerit miracula sua divulgari, ne Phariseorum
emulatio magis exacerbaretur; nolebat enim arundinem
quassatam confringere. Alii referunt ad fugam,
idèò fugisse, ne resistendo confringeret arundinem
quassatam, id est, minus mansuetudinis ostenderet
quam de illo propheta prædicaverat, Chryost., hom.
41. Utrumque probabile; sed illud meo judicio pro-
babilissimum hoc testimonium ad vers. 15 referri. Reddit
enim causam cur omnes curaverit, quia quemadmodum
propheta prædixerat, adèò benignus et mansuetus
erat, ut nemo in plateis vocem ejus audiret; et
sed; adèò verò misericors, ut omnes sanaret, neminem
laderet, ac ne arundinem quidem quassatam
confringeret, et linum fumigans non exstingueret.

VERS. 18. — ECCE. Demonstrat spiritu prophético,
quem postea Joannes digito demonstravit: *Ecce agnus
Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, Joan. 1, 29, et quem
pater missa de caelo voce post baptismum ostendit:
Hic est filius meus dilectus, supra, c. 3, 17.

PEER MEUS, *πῶς*, servus meus. Servum autem vo-
cat, ut hominem, quia formam servi accepit, et habitum
inventus est, ut homo, Phil. 2, 7, sicut Isai. 43, 10, et
Zach. 3, 8; nec illum ipsum hominem Christum eod-
em modo quo alios vulgariter servum appellat; sed
per excellentiam, et honoris sui causā, quasi glorie-
tur Deus, quod inter homines talem habeat servum,
ut in eo sibi placeat anima ipsius, et, ut possit ei pro-
prium Dei officium committere, totam Ecclesiam per-
gubernandi, et, quod maximum est, regnum suum per-
dum recuperandi, ut indicat D. Paulus, 1 Cor. 15,
24. Sic, si minima licet majoribus comparare, Mosem
Deus servum suum solebat appellare, Num. 12, 7, 8;
Job. 1, 8, et 2, 5: *Considerasti servum meum Job,*
quod non sit ei similis in terra? Septuaginta interpre-
tes apud Isaiam nomen Jacob proposituerunt, vel ne

VERS. 18. — VOX HEBRÆA *Hebet* servum significat,
quod servi formam assumpsit. Nuntiabit. Veram
annuntiabit religionem. Ministerium ejus in verbis
præannuntiat: *Et judicium meum*, non Judaeorum tan-
tum, sed et gentium legislator futurus est

Christum Deum servum vocare videretur vel quia aliis
locis ita legebat, ut c. 41, 8, 9, et 44, 1, 2. Obser-
vavimus in Idiomatis, solitos Septuaginta, eòdem sen-
tentia aliquid videretur absurdi continere, addere, aut
detrahere, aut mutare aliquid, ut absurditatem tol-
lerent.

QUEM ELEGI, ut hominem. Nam inter omnes homi-
nes illum assumpsit (loquor enim veterum theolo-
gum more) et Deum fecit, Psal. 44, 5, 8: *Speciosus
formā præ filiis hominum; diffusa est gratia in labiis
tuis, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ
græ consortibus tuis*; et Psal. 2, 6: *Ego autem consti-
tutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus,
prædicans præceptum ejus*. In hoc enim elegit, ut esset
rex, et verbum ejus, qui ipse Verbum ejus erat, præ-
dicaret.

DILECTUS MEUS. Septuaginta addiderunt, *Israel*, si-
cut paulo ante Jacob *λεγαὶς ἔ ἐδούλεύς μου*, quia ita, c.
41, 8, legerat: *Tu Israel, serve meus, Jacob, quem
dilexi*.

IN QUO BENE COMPLACUIT. Vide explicationem, c.
5, 17.

PONAM SPIRITUM MEUM. Novi hæreticorum interpre-
tes ad baptismum hoc referunt, quod in Christum
recens baptizatum Spiritus sanctus descenderit, c. 3,
16. Alii, quia etate et sapientiā proficiebat, Luc. 2,
52, Spiritum super illum positum dicunt. Certius est
de ipsa ejus conceptione interpretari, in quā Spiritu
sancto impletus est, Isai. 41, 2; nec enim Joanne pe-
jor erat, de quo angelus dixerat: *Et Spiritu sancto re-
plebitur adhuc ex utero matris suæ*, Luc. 1, 15.

JUDICIUM GENTIBUS NUNTIABIT, *proferet*, id est, le-
gislator erit, legem evangelicam, non ut Moses, sum-
mis solis Judæis, sed omnibus gentibus dabit, Psal. 9, 21:
*Constituam, Domine, legislatorem super eos. ut sciant
gentes quoniam homines sunt*. Aut gentes omnes judi-
cabit, quia *Pater omne judicium dedit filio*, Joan.
5, 22.

NON CONTENTET. Hæc verba neque apud Hebræos,
nec apud Septuaginta in Isaiā leguntur; sed est vero
simile evangelistam explicationis causā addidisse. Si-
gnificat enim propheta Christum sine contentione,
sine clamoribus, quibus forum perstrere consuevit,
quietè placidèquè judicaturum. Hoc enim est quod
ipse dixit, c. 11, 29: *Tollite jugum meum super vos,*
et discite à me quia mitis sum et humilis corde. Toto
dehinc hoc Isaiæ testimonio nihil aliud quam Christi
mansuetudo declaratur, et apud Zachar. 9, 9, et Matth.
21, 5, Joan. 12, 15: *dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus
venit tibi mansuetus*.

NON CLAMABIT. Hebræicè additur *non tollet*, potest
autem intelligi, ut ait Hieron., *facies*, id est, non ha-
bit in judicando ullam rationem personarum; sic
enim Hebræi dicunt, quod Graeci *ἡπορώσων λαοβόλον*
personam accipere. Vel *ἡπώσων* vocem suam, ut inter-

VERS. 19. — NON ERIT CONTENTIOSUS, aut clamorosus
moderationem et mansuetudinem Christi exprimit.
NON CONTENTET, cum adversariis, NON CLAMABIT, ut qui
rixantur, solent.

VERS. 20. — NON CONFINGET, non opprimet, non

pretatur R. Salom., id est, non vociferabitur.

DONEC EFICIAT AD VICTORIAM JUDICIUM. Locus est, ut
mihi videtur, difficilior, quam plerisque interpretibus
visus est. Primum apud Isaiam sic legitur: *Arundinem
quassatam non conteret, et linum fumigans non exstinguet;*
ad veritatem proferet judicium, non turbabitur,
*nec animo frangetur, donec ponat in terrā judicium, et
in lege ejus insula sperabunt*; id est, adèò quietè et
attentè ambulabit, ut etiam super arundinem jam
quassatam, quā nihil fragilissimum esse potest, pedem ponat,
eam non confringat; et si super stuppam non omnino
ardentem, sed tantum fumigantem, non exstinguat.
Apparet enim fuisse proverbium, quo summa
incedentis lenitas significabatur, sicut Galli et His-
pani de similibus hominibus dicere solent. Etiam si
super pavimentum ovium stratum ambularet, nullum
frangeret. Per incessum autem et ambulationem omnes
vite actiones intelliguntur ex Hebræorum idioma-
te. Significatur ergo Christum omnibus in rebus in-
credibili mansuetudine ac lenitate usurum fuisse.
Evangelista, cæteris verbis pretermisiss, tantum hæc
posuit: *Donec efficiat ad victoriam judicium, et in no-
mine ejus gentes sperabunt*. Quæ ipsa, etsi aliquo mo-
do iis quæ apud prophetam leguntur, videntur esse
similia, eadem tamen non sunt. Hieron. in Commen-
tariis ad eum Isaiæ loem, et in epistolā ad Algasium,
q. 2, existimat id scripturam vitio accidisse, quod
ego nullo modo mihi persuadeo. Quin Hebraicum il-
lud, quod nunc habemus, Evangelium, nequam mihi
quam hoc loco magis suspectum est, quod omnia et
eadem, quæ apud Isaiam verba sunt, recitat. Nimis
enim affectata fides merito suspecta est. Non solet
Matthæus, cum testimonia ex prophetis adducit, verba
numerare. Iste, qui, ut Matthæus esse videtur,
numeravit, hoc est apud me consuetus, ut minimè
Matthæus esse videatur. Manifestum est, idque omnes,
preter Hieronymum, interpretes sentiunt, hæc verba
evangelistæ, donec efficiat ad victoriam judicium, illis
Isaiæ verbis respondere, ad veritatem proferet judi-
cium, id est, omnia, dum judicabit, et ad verum exa-
minabit, verum pronuntiabit judicium. Cur autem
evangelista pro *proferet*, dixerit *ἐδούλεύς* efficiat, quod
Septuaginta dixerunt *inferet*, non ita magno refert. Po-
tuit enim Matthæus Hebræicè dicere *proferet*, ut est
apud prophetam, et Græcus interpres vertere *ἐδούλεύς*,
quia id etiam potest Hebraicum verbum significare.
Nec enim assentior iis qui id ab evangelistâ, ut ma-
jorem vim adderet verbo, certo concilio factum putant;
tanquam voluerit declarare, etiam vi compulsurum
Christum homines, ut verum judicium subeant; non
enim de Christi severitate; sed de mansuetudine et
mititate agitur. Illud longè difficilissimum, quomodò pro
ad veritatem, dixerit evangelista *et verus ad victoriam*;
quod enim omnes dicunt, non verba, sed sensum ex-

dejecit. LINUM FUMIGANS NON EXSTINGUET. Licet naribus
molestum; quibus omnibus Christi lenitatem
commendat. DONEC EFICIAT. In extremo judicio ad-
versarios vincat, ubi terribilis inimicis suis videbitur,
et Evangelio toto orbe prædicato victor appareat.

primere voluisse, fateor mihi satisfacere non posse. Nam nec idem videtur esse sensus, et ut idem esset, tamen hic obscurior certè quàm ille est; et non est verò simile evangelistam dilucidiorum prophetarum sententiam alià obscurior sententiâ exposuisse. Itaque cogor meam lectori conjecturam indicare, doctoribus verò iudicandam relinquere. Suspiciatus fueram aliquando Matthæum non purâ et antiquâ Hebræorum linguâ, sed corruptâ illâ ex Chaldaicâ et Syriacâ, quæ Christi tempore in usu erat, evangelium scripsisse, et pro מַתְתַּי dixisse זְרַיִל, aut זְרַיִלָּה, quod et veritatem, puritatem, innocentiam et victoriam significat; interpretem verò Græcum non veritatem, ut est apud Isaiam, sed victoriam, alteram vocabuli significationem secutum convertisse. Consuli cùm hæc scriberem Syriacum Evangelium; comperique rectè me divinasse; nam זְרַיִל scriptum inveni, quod et ad innocentiam et veritatem, et ad victoriam potest significare.

VERS. 21. — ET IN NOMINE EJUS GENTES SPERABUNT. Duobus verbis Matthæus hic videtur à prophetâ discrepare. Primum, quod in lege ejus, dicat, in nomine ejus. Hic etiam omnes dicunt eandem esse sententiam. Quod etsi non satis intelligo, quia omnium tamen opinio est, refutare nolo. Tantum dico, quod in lectionibus veteris ac novi Testamenti adnotavi, magnam mihi apud Septuaginta vitii loci suspicionem esse. Nam pro in lege ejus, non credo eos vertisse ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ, in nomine ejus, sicut nunc legimus, sed ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ, in lege ejus, ut legitur Hebraicè. Nominum autem similitudinem erroris fuisse causam, ut amanuenses pro νόμος, θεοῦ scripterint. Similem enim errorem in iisdem duobus vocabulis aliis etiam locis observavimus, Matthæi igitur Græcus interpres, Septuaginta secutus, pro lege, nomen posuit. Deinde discrepat, quod pro אֱמַן, insulæ, dicat, ἑθνῶν, gentes. Sed hoc discrimen leve admodum est. Insulas enim propheta remotissimas quasque gentes appellavit, quia insulæ à continente remotæ sunt, sicut Virgilius dixit, eclog. 1 :

*Et toto divisos orbe Britannos;
ut apud eundem prophetam, c. 49, 1: Audite, insule,
et attendite, et 51, 5: Me insulæ expectabunt, et 60, 9,
et 66, 19: Mittam ad insulas longè, ad eos qui non
audierunt de me.*

VERS. 22. — Tunc. Cùm è synagoga egressus esset, auctor Imperf. et Remig., vel non significatur certum et designatum tempus, ut putat Euthymius. Quamquàm Marcus, c. 5, 20, videtur dicere id accidisse, simul atque egressus è synagoga in domum venit. Menendus mihi lector est non esse hanc illam historiam, quæ à Lucâ, c. 11, 14, narratur, ut perique

VERS. 21. — ET IN NOMINE EJUS GENTES SPERABUNT; interim propagato Evangelio, gentes in eo spem omnem suam collocabant.

VERS. 27. — FILII VESTRI, vestri discipuli, aut exorcistæ, quorum fit mentio Act. 19; vel discipuli Christi, quorum multi erant aut familiares, aut agnati calumniantium Pharisæorum: nam 72 discipuli ex Lucâ cap. 10, eiciebant dæmonia, quorum obses-

interpretes putant. Nam de eo dæmonio, c. 9, 32, Matthæus scripsit, et nos hanc illic opinionem probavimus.

CÆCUS ET MUTUS. Dubium, utrùm natûrâ aut morbo, ut sentire Hieronymus videtur, an dæmoni maleficio, ut Chrysost. et Theophyl., cæcus et mutus fuerit. Credibilis tamen est dæmonem auditum et visum illi ita ligasse, ut neque audire, nec videre posset, indicat enim evangelista solâ eum dæmonis ejectione auditum, visumque recuperasse, quasi prius nulla causa, quominus audiret videretque, nisi dæmon, impedivisset.

VERS. 23. — NUMQUID HIC EST FILIUS DAVID? Id est, Messias ille toties promissus, tamdiu expectatus, qui ex genere Davidis futurus crederetur. Vide quæ diximus c. 1, 2.

VERS. 24. — IN BEELZEBUB, tanquàm diaboli minister, magicis artibus. Vide c. 9, 34, et 10, 25.

VERS. 27. — FILII VESTRI. Perique recentiores interpretes existimant exorcistas illos Judæorum significari, quorum artem quandam à Salomone traditam fuisse, lib. 8 Antiquit., c. 2, Josephus scripsit; et de quibus Lucas in Actis Apostolorum, c. 19, 15, mentionem fecit. Filios autem Pharisæorum appellari, quod Judæi essent, ut illi, et alii aliquando eorum filii. Argumentum verò esse, cur potius me quàm filios vestros dicitis in Beelzebub eiecere dæmonia, cùm utrique eiciamus? cur de me male, cùm idem faciamus, de illis benè iudicatis? Veteres de apostolis hoc dictum putant, Hilarius, Chrys., hom. 42, auctor Imperf., 29, Hieron., Theophyl. et Euthym., ad quorum sententiam libentius accedo, nisi quod plus Christum quàm illi dicunt, arbitror significare voluisse. Apostoli enim in nomine Christi dæmonia eiciebant, Luc. 10, 17; argumentatur ergo: *Filii vestri*, id est, Apostoli, qui ex populo vestro sunt, in quo dæmonia eiciunt? nonne in nomine meo? si ergo illi non in nomine Beelzebub, sed in nomine meo dæmonia eiciunt, quomodo dicitis me in nomine Beelzebub eiecere? Nam si illi in meo nomine eiciant, maior ego dæmonibus sum, cujus nomine virtute pelluntur; non ergo in nomine Beelzebub ego eicio; nam si apostoli meâ virtute eiciunt, quod negare non potestis, multò magis ego, cujus est virtus.

IDEO JUDICES VESTRI ERUNT. Quia sedebunt super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel, c. 19, 28, Hieronym.; quamquàm ego de alio iudicio agi puto, quod theologi comparationis vocant. Iudices enim eorum erunt, quia in illo ultimo iudicio apparebit apostolus in nomine Christi dæmonia eiecisse, quod cùm vidisset, et credidisset Pharisæi, tamen Christum siones tum erant frequentiores. Cur me potius quàm filios vestros dicitis in Beelzebub eiecere dæmonia? Verisimile est Christum loqui de exorcistis Judæorum, quorum multi erant è sectâ Pharisæorum. Hi, teste Irenæo, l. 2, cap. 5, dæmones eiciebant, altissimi et omnipotentis invocatione: ac suis adhuc temporibus Judæos ita dæmones eiecere solitos ait. *Judæi*, inquit, usque nunc hæc ipsâ advocazione dæmones effugant.

ipsum, quem multò magis credere debebant propriâ virtute, dæmones eiecere, in Beelzebub eiecere dixerunt, sicut vers. 41 et 42, ait: *Viri Niniivitæ surgent in iudicio cum generatione isrl, et condemnabunt eam; et: Regina Austri surget in iudicio cum generatione isrl, et condemnabit eam, quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis.*

VERS. 28. — PERVENIT IN VOS REGNUM DEI. Se ipsum, et adventum suum regnum Dei vocat, quia initium fuit regni Dei, et aditum nobis ad illud patefecit, Hieron., Chrysost. et Theophyl.; argumentum hoc est: Si autem in spiritu Dei, ut superiore argumento probatum est, eicio dæmonia, ergo verum est quod et ego, et apostoli mei, et Joannes predicamus, appropinquasse et venisse regnum Dei. Nam Spiritus sanctus, qui miracula per nos operatur, nostram predicationem veram esse testatur.

VERS. 29. — AUT QUOMODO POTEST QUISQUAM. Facilis sensus: Quomodo possum ego diabolum de possessione suâ deturbare, id est, ex hominibus eiecere, nisi fortior sim illo? Nemo enim in domum fortis intrare potest, et illam spoliare, nisi fortior et superior illo sit, ut possit prius eum armis suis exuere. Fortem vocat $\tau\epsilon\lambda\lambda\alpha$, quem Septuaginta gigante solent vertere; domum autem fortis vocat arcem quæ à gigante custoditur. Fortem intelligit diabolum, quia non est potestas super terram, quæ comparetur ei, Job 41, 24: *Non est nobis colluctatio*, inquit D. Paulus, *adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores*, Ephes. 6, 12. Domum ejus intelligit mundum, in quo, antequam Christus veniret, dominabatur, quem, ut significat superioribus verbis D. Paulus, suo regebat arbitrio. Vasa autem ejus, non arma, ut multi interpretantur, sed spolia et suppellectilem; prius enim ligat, deinde vasa ejus, id est, suppellectilem domus ejus diripit, et Lucas c. 11, 22, arma ab spoliis separavit. Suppellectilem autem diaboli vocat miseras animas, quas sub captivitate detinebat, quasque Christus illi eripuit, et ascendens in altum captivam duxit captivitatem, Psal. 67, 19, et Ephes. 4, 8.

VERS. 30. — QUI NON EST MECUM CONTRA ME EST. Primum querendum de quo Christus loquitur. Hilari, c. 12, Chrysost., hom. 42, Hieron., auctor Imperf., Bedæ, Euthym., Theoph., de diabolo loqui existimant, quasi sensus sit: Tantum abest ut diabolus amicus mihi sit, ejusque nomine dæmones eiciam, ut maxime mihi sit adversarius. Melior mihi altera videtur interpretatio, quam etiam Chrysost. et Theophyl. afferunt, ut de Pharisæis hoc dictum sit. Quorsum autem ita de illis Christus loquatur, non satis compertum apud interpretes invenio. Videtur tamen mihi Pharisæorum hypocritam reprehendere voluisse, qui cùm fingerent se Christo non adversari, sed tantum gloriam Dei et legis observationem asserere, maxime tamen illi adversabantur. Hoc colligitur ex vers. 33: *Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum, aut facite ar-*

VERS. 30. — CONTRA ME EST; AUG.: Aut Dei sumus, aut diaboli, nihil medium. Et qui non congregat MECUM; qui homines colligit non mihi, spargit.

borem malam, et fructum ejus malum. Volebant Pharisæi in causâ Christi iudices haberi; ad se enim pertinere de religione ac miraculis iudicare; ideo indifferenter viderent, quasi nec pro Christo, nec contra Christum essent: cùm maxime illi essent inimici ut suam invidiam simulatâ boni iudicis personâ occultarent. Hanc illis Christus personam detrahit. Ne, inquit, erretis, et ne alios fallatis; etiamsi, quod simulatis vos non esse pro me neque contra me, verum esset, tamen ob ipsorum essetis reprehendendi, quia, qui non est mecum, contra me est. Quid ergo attinet dissimulare? minor erit culpa, si vos mihi palam adversarios esse profiteamini; aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum, aut arborem malam, et fructum ejus malum. Quomodo autem hæc sententia vera sit: *Qui non est mecum, contra me est, et qui non colligit mecum, spargit*; aut quomodo cum illâ conveniat, quæ apud Lucam, est, c. 9, 50: *Qui non est adversum vos, pro vobis est*, dubitare lector potest. Sunt qui ad solos referant Pharisæos, quasi non universè, sed in illis tantum vera sit; in aliis verò, quæ apud Lucam est, locum habeat: *Qui non est contra vos, pro vobis est.* Non probo; nam etsi propter solos Pharisæos hoc dictum est, non in illis tamen solis verum est, sed in omnibus in quibus eadem reperitur ratio. Debeant Pharisæi, quia legis scientiam profitebantur, primi omnium Christum recipere, ac pro illo esse; qui autem pro illo esse debebat, et pro illo non erat, contra illum erat. Non potest rex de iis qui ad regnum suum non pertinent, dicere: *Qui non est mecum, contra me est*; de suis autem subditis potest. Non solum enim, qui regem suum impugnat, sed etiam qui pro eo, cùm debet ac necesse est, non propugnat, lesa majestatis reus est. Omnes ergo, qui Christum recipere debebant, sive Pharisæi, sive alii, si non recipiebant, contra illum erant. Debeant autem omnes cum primis Judæi. Nam gentes, qui cum nec videbant, neque audiverant, si non erant contra illum, pro illo erant. Nihil enim aliud apud Lucam significat, nisi eos, qui pro se esse non debeant, si contra se non sint, esse pro se. Nam, qui Christum non persequitur, quamvis nondum ad illum venerit, tamen non longè abest à regno cælorum, et ut perveniat, aliquem videtur fecisse gradum. Quamquàm ille, de quo eo loco Christus loquebatur, verè pro illo erat, quia dæmonia in nomine ejus eiciebat; sed loquitur ex suorum discipulorum opinione, qui non putabant pro se esse, nisi qui secum, non doctrinâ, sed pedibus ambularent.

Vidimus, inquit, quandam in nomine tuo eicientem dæmonia, qui non sequitur nobiscum, et prohibemus illum. Nolite, inquit Christus, prohibere; qui enim non est contra vos, id est, qui eadem quæ vos docet ac facit, etiamsi, quia vos non sequitur, pro vobis esse non videatur, pro vobis est, quia doctrinam, factaque vestra confirmat.

VERS. 31. — IDEO DICO VOBIS. Causalis dictio non

VERS. 31. — SPIRITUS BLASPHEMIA, quo Spiritus sancti opera dæmoni tribuuntur; NON REMITTETUR; vix et agrè dimittitur: rarò ejusmodi peccatores pe-

referunt ad ea quæ proximè præcesserunt, sed ad vers. 24: *Hic non eiecit demones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum*, ut constat ex Marc. 3, 30, quoniam, inquit, dicebant, spiritum immundum habet.

SPIRITUS AUTEM BLASPHEMIA NON REMITTITUR, id est, blasphemia contra Spiritum sanctum, ut explicatur vers. sequenti, et Marc. 3, 29 et Lucae 12, 10. Existit ex hoc loco maxima questio, ut D. quidem August. nullam in Scripturâ maiorem esse patet, serm. 41 de Verb. Dom. Questionis duæ partes sunt; altera, quod sit peccatum contra Spiritum sanctum; altera quomodo nec in hoc seculo, nec in futuro remittatur. Primum, quæ certa sunt, ponamus, non disputemus. Certum est peccatum in Spiritum sanctum non dici, quod contra Spiritus sancti personam est, ut rectè D. August. admonuit, nam nullum peccatum magis contra Spiritus sancti personam esse poterat, quam Eunomianorum, qui Spiritus sancti divinitatem negabant; tamen inter peccata in Spiritum sanctum non numerabatur; quotidie enim Eunomiani, ut ait Chrysost., ad Ecclesiam venientes recipiuntur; et illud, cuius causâ hæc à Christo sententia pronuntiata est, non contra personam Spiritus sancti, sed contra Christi personam erat; dicebant enim eum spiritum immundum habere; et in Beelzebub principe dæmoniorum eiecere dæmonia. Illud etiam certum, peccatum in Spiritum sanctum non semper omnium peccatorum esse gravissimum; hæc propterea non remitti in hoc seculo, nec in futuro; quod ceteris majus sit. Nam Sadducei, qui Spiritum sanctum esse negabant; et athei, quibus hodie plenus est orbis, haud paulo magis peccant, quam qui dubitant, an dæmonia à malo, an à bono spiritu eiecantur. Certum etiam, quod idem adnotavit August., non de omni peccati in Spiritum sanctum genere Christum hic agere, sed de eo tantum, quod in contumeliosis consistit verbis; hoc enim blasphemiæ nomen significat, hoc statim, vers. 32, explicatur, *quicumque dixerit verbum*. Tametsi quinque diversis in locis diversas opiniones secutus est. Aliàs dicit peccatum in Spiritum sanctum esse finalem, quam vocant impoenitentiam, ut lib. de Fide ad Petrum, c. 5, et lib. de verâ et falsâ Penitentia, c. 4, et serm. 11 de Verbis Domini. Aliàs in Spiritum sanctum peccare, qui in Ecclesiâ remitti peccata non credens contemnit tantam divini numeris largitatem, et in hæc obstinatione mentis diem claudit extremum, ut Enchir., c. 85. Aliàs per malitiam, et invidiam fraternam oppugnare charitatem post acceptam gratiam Spiritus sancti, ut lib. 1 de Sermonie Domini in monte. Aliàs peccatum in Spiritum sanctum esse desperationem indulgentiæ Dei, in commentariis inchoatis in Epistolam ad Romanos, quem Bacchiarus ejusdem auctor etatis in epistola de recipiendis lapsis secutus est. Ex quibus nulla blasphemia est, nec sunt verba, sed facta. Aliàs, propius ad veritatem, scienter opera Spiritus sancti demoni tribuere, ut in Quest. ex utroque Test., q. 402. Unde vulgaris theologorum opinio nitet, ut par est; hæc peccata nihil ferè in homine relinquunt ex quo sperari possit vera penitentia, Phari-

nata, sex peccati in Spiritum sanctum genera ponentium, finalem impoenitentiam, desperationem, obstinationem in malo, scienter veritatem impugnare, presumptionem, et fraternæ charitatis invidiam. Novatiani verò peccatum in Spiritum sanctum interpretabantur Christum negare, ut suum confirmarent errorem, eos, qui Christum negassent, non esse ad poenitentiam recipiendos, ut auctor Augustinus est, q. 462, ex utroque Test. Alii etiam, ut opinor, Novatiani, omne grave peccatum, quale homicidium, et adulterium post baptismum commissum peccatum in Spiritum sanctum appellabant, ut idem refert Augustinus, serm. 11, de Verbis Domini; quod et Origenes et Theognostus vetustiores auctores ante doctuisse, scribit in hom. ad hunc locum, Athanasius. Alii negare Christi divinitatem, sicut Pharisei negare videbantur, ut Hilarius, can. 42, et Ambros., lib. 7 in Lucam. Alii negare in Baptismo et Eucharistiâ, cæterisque ecclesiasticis sacramentis per gratiam Spiritus sancti peccata remitti, ut Beda in hunc locum. Alii generaliter hæreticum esse peccatum in Spiritum sanctum, ut Philastrinus interpretatur in hæresi Rhetorii. Molestum fortassè lectori est tot audire sententias; recitavi tamen, quia semper existimavi in rebus gravioribus partem esse aliquam eruditioris, quid boni senserint auctores, non ignorare. Nec omnes tamen, quas inveni, commemoravi; sed quæ magnos habent auctores, qui hoc digni sunt honore, ut etiam aliena dicentes attentè ac reverenter audiantur. Verus sensus non aliunde, quam ex hoc ipso loco erucendus. Videmus, quâ occasione hoc Christus dixerit, quia dicebant Pharisei eum in Beelzebub eiecere dæmonia, manifesta Spiritus sancti opera demoni tribuentis; hoc ergo est peccare in Spiritum sanctum. Animadvertimus etiam Christum non dicere, quicumque dixerit verbum in Patrem; neque, quicumque dixerit verbum in Filium; sed *quicumque dixerit verbum in Filium hominis*; ex quo intelligimus illum de se, non tanquam de Deo, sed tanquam de homine loqui, eumque in filium hominis verbum dicere, qui humanâ deceptus specie, aut offensus infirmitate de illo infra illius dignitatem sentit, ac loquitur; ideoque veniam meretur, quia peccati excusationem aliquam habet; qui verò manifesta Spiritus sancti opera demoni tribuit, non meretur, quia nullam potest peccato excusationem obtinere. Unde altera questionis pars facillè intelligitur, cur peccatum in Spiritum sanctum nunquam remittatur; non utique propterea quod remitti non possit; tenenda enim est regula fidei, quæ nullum peccatum esse docet, quod à Deo remitti non possit, neque propterea quod nunquam remittatur; credibile enim est aliquos etiam ex illis, qui tunc Christum dicebant in Beelzebub eiecere dæmonia, postea respuisse; sed propterea quod, qui in Spiritum sanctum peccant, nullam peccati excusationem habeant, ideoque naturâ suâ veniam non mereantur. In aliis enim plerisque peccatis aut ignorantia, aut inrassè demoni tribuebant quæ certò sciebant à solo Deo proficisci posse.

firmitas, si non omnino, aliquò saltem ex parte culpam excusat. *Miserordiam*, inquit D. Paulus, 1 Tim. 1, 13, *consecutus sum, quia ignorans feci, et Ipse cognovit figmentum nostrum, recordatus est, quoniam pulvis sumus*, Psal. 102, 14; *Spiritus valens, et non rediens*, in Psal. 77, 59. At in peccato in Spiritum sanctum nihil ejusmodi, quod culpam elevare possit, reperitur. Hæc est vera hujus loci interpretatio, non quidem mea; sed Athanasii in homil. in hæc verba; Paciani epist. 1, Anasthasii q. 68 in Script., Basilii interr. 273, in Reg. brevior. Ambrosii, lib. 2 de Penit., c. 4, Hieron. in Comment. Quanquam ex iis aliis, cur peccatum in Spiritum sanctum non remittatur, alias rationes afferunt; in eo tamen consentiunt, peccatum in Spiritum sanctum id esse, quod explicavimus. Eodem fere reddidit, quod Chrysost. ait, ideo dici nunquam remitti, quia difficilius remittitur. Sed melius, ut diximus alii, quia naturâ suâ, cum excusationem nullam habeat, remitti non potest; sicut alio loco Christus dixit, impossibile esse, ut dives in regnum cælorum intret; non quod Deo; sed quod naturâ suâ impossibile sit. At omnia peccata mortalia, dicit aliquis, ejusmodi sunt, ut veniam naturâ suâ non mereantur: cur enim quæ mortalia non sunt, venialia dicuntur, nisi quia veniam mereantur? Si igitur illa ideo venialia sunt, quia merentur; hæc quæ venialia non sunt, non merentur. Respondeo nullum peccatum mortale naturâ suâ veniam mereri; sed alia, si cum hoc comparetur, quia aliquam excusationem præ se ferunt, digna videri veniâ. Idcirco hoc solum esse, quod nunquam naturâ suâ remitti possit; sicut multi sunt alii, præter divites, qui suis viribus in regnum cælorum intrare non possunt, sed ideo de solis hoc divitiis dictum est: quia plus habent divitiis onusti, atque gravati, impedimenti. Hinc sequitur, quamvis Christus de solâ blasphemiâ, id est, contumeliosis in Spiritum sanctum verbis loquatur; ejus tamen sententiam, non in blasphemiâ solum, sed in omnibus omnino peccatis, in quibus eadem est ratio, veram esse. Quale est, si quis non verbo, sed facto, aut animi cogitatione Spiritus sancti opera demoni tribuat. In hoc genere nostri temporis hæretici peccant, miracula, quæ in Ecclesiâ Catholica fiunt, illaque maxime, quibus per exorcismos, et Eucharistiam dæmones expelluntur, aut non credentes, aut magiam interpretantes. Nam, ut Pharisei Christum, ita illi Christi corpus, quod est Ecclesia, persequuntur, nec credunt, quæ faci, vera esse miracula. Multi hoc loco hæretici refutantur; Eunomiani, qui Spiritus sancti vegetati divinitatem, quos Ambrosius lib. 1 de Spiritu sancto, c. 5, ideo refellit, quod omnis blasphemia hominibus remittatur; blasphemiam autem in Spiritum sanctum non remittatur; Sabelliani, qui tres in Deo personas confundebant, cum hic persona Filii

VERS. 32. — NEQUE IN FUTURO; ergo quædam peccata remittuntur in futuro seculo, ut ex hoc loco probat August., l. 21 de Civit., cap. 24; et Gregorius l. 4 Dialog., cap. 39; alioqui superflua esset ista adjectio. Christi temporibus futuram aliam vitam agnoscebant Judæi.

et Spiritus sancti adeò distinguantur, ut, qui in illam peccat, veniam obtinere, ut in hunc, non obtineat; Calviniste et Lutherani, quos necdum natos Augustinus, lib. 21 de Civit., c. 24, et lib. 6 contra Julian., c. 5, et Gregor., lib. 4 Dialog., c. 59, et Bela in Commentariis hujus loci, et Bernard., serm. 66 in Cantica refutantur; hi enim ex hoc loco per glatorum probaverunt, ex eo quod dicitur vers. 32: *Qui dixerit verbum in Spiritum sanctum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro*, colligentes, aliqua in futuro seculo peccata remitti. At ridet isti; quid tam? etiam Pharisei dicta factaque Christi ridebant. Dicunt phrasim esse, quâ nihil aliud significat, quam peccatum in Spiritum sanctum nunquam remitti, id à Marco declarari, c. 3, 29, qui pro hoc seculo, et futuro, uno verbo dicit in æternum. Non ignoramus phrasim esse, quæ idem valeat, quod in æternum; sed dicimus æternum illud, quod significat, duas habere partes, hoc seculum, et futurum; et quod Marcus universè dixit, id Mathæum per partes distribuit dixisse, quod nunquam eum facturum fuisse contendimus, nisi ad utramque partem, et præsens seculum, et futurum peccatorum remissio perineret. Ineptum enim esse, quia loquitur, non ducam uxorem, nec in hæc vitâ, nec in futurâ; cum in futurâ uxores duci non possint. Si non credunt, proferant nobis aliquod ex sacris Litteris exemplum, ubi eadem phrasim in rebus, quæ ad unum tantum seculum pertinent, usurpent, et vincant; si proferre non possunt, hæresim suam agnoscat, et fateantur. Rogat aliquis, quod et hæretici Sadduceorum, et Phariseorum more, id est, non credentes, sed irridentes, nec ut credant, sed ut calumnientur, rogare solent, quomodo peccata illa, præsertim gravissima, quibus in filium hominis blasphematur, in futuro seculo remittantur; cum nostrâ sententiâ quisquis mortali obstrictus peccato vitam finit, non temporalibus Purgatorii, sed æternis inferni penis condemnatur? Itaque, si in hoc seculo peccata illi remissa sunt, in altero non remittuntur, quia peccata non habet, quæ remittantur; si remissa non sunt, remitti in futuro seculo non possunt quia clausa est remissionis janua. Facilis est et expedita solutio; in futuro seculo remitti peccata dicuntur, non quod culpa, sed quod pœna remittatur, culpâ prius in hoc seculo remissâ. Scio aliam esse istorum hæresim, quod culpam retentâ pœnâ remitti posse negent. Sed tam imperitus et inconsideratus error est, ut non minus, aut alterius hominis, sed totius humani generis exemplor. Omnes enim homines peccati originalis per baptismum remissâ culpâ gravissimas atque diuturnas totâ vitâ penas luunt; famem, sitim, morbos, mortem, quas peccati originalis pœnas esse et Scriptura testatur, et ipsi non negant.

VERS. 33. — AUT FACITE. Hæc verba ad diversas

VERS. 33. — AUT FACITE ARBOREM BONAM; quod si ad præcedentiâ id referatur; cum me reprehendere non possitis, nec opera mea, quid est cur me recipiatis; vel me cum operibus laudate, vel si me damnatis; opera ipsa condemnate.